

Екологічна безпека та якість продукції : порівняльно – правовий аналіз понять

*Аспірант юридичного Інституту
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
Романко С.М.*

Екологічна безпека сільськогосподарської продукції та її якість – поняття, які на сьогодні не ототожнюються як законодавством України, так і в науково-довідковій юридичній літературі. Проте відсутнє їх чітко визначене розмежування, що в контексті необхідності дотримання норм та нормативів екологічної безпеки в цілому та екологічної безпеки сільськогосподарської продукції набуває важливого значення.

Визначення поняття екологічної безпеки сільськогосподарської продукції, сировини та харчових продуктів, які з неї виготовляються, неможливе без дефініції та подальшого аналізу поняття “екологічна безпека”. Розуміння та визначення змісту екологічної безпеки в свою чергу вимагає застосування методологічного арсеналу екологічного права, серед яких, окрім загального філософського методу, аналізу та синтезу, системно-структурного підходу, сходження від абстрактного до конкретного, статистичний, конкретно-соціологічний, порівняльно-правовий методи. “Проте для отримання істинних знань про сутність і закономірності екологічного права (а також для отримання знань сутність екологічної безпеки) першочергове значення має саме історично-правовий метод”. [Боголюбов С.А. – **Экологическое право. – М. – Норма. – 1999. – с.17**] “Проблема безпеки – це одна із глобальних проблем людства, безпосередньо повязана з його виживанням.” [Качинський А.Б. **Екологічна безпека України: сьогодні і завтра // Розбудова держави. – 1993. - №3. – с.43-48**] Проте не в усі часи цьому питанню приділялась така увага. Термін “національна безпека” вперше почав застосовуватись у контексті визначення питання безпеки після 2-ї світової війни і мав в цих умовах передусім значення воєнної безпеки. Тільки

в середині ХХ ст. екологічна криза набула якісно нового характеру. Вона стала глобальною. Це означає, що виникла небезпека руйнування систем життєзабезпечення людства і біосфери. З усвідомленням цього моменту та усіх наявних екологічних ризиків і пов'язана концепція екологічної безпеки. Про це свідчить, наприклад, аналіз Закону “Про охорону природи в РСФСР” 1960р. це був перший закон комплексного характеру, присвячений не регулюванню використання і охорони конкретних природних ресурсів, а їх сукупності, яка складає всю природу в цілому. Цей закон зіграв свою позитивну роль на тому історичному етапі правової охорони (в США схожий закон був прийнятий через 10 років, а Стокгольмська декларація прийнята тільки в 1972р.).

Якщо звернутись до праць відомих правників періоду Союзу РСР, то можна зробити висновок, що поняття якості продукції (не тільки сільськогосподарської) досить повно розкривалось і характеризувалось у монографіях того часу. „В філософському розумінні якість продукції – це сукупність властивостей продукції, які характеризують її сутнісну визначеність, внаслідок чого продукція є конкретною, даною, а не будь-якою. В цьому сенсі певна якість характерна для будь-якої продукції, навіть для найгіршої. Техніко-економічне поняття „якість продукції” охоплює тільки ті її властивості, які пов'язані із задоволенням певних суспільних або особистих потреб відповідно до призначення продукції. Якість продукції визначається значеннями показників, які кількісно регламентують її властивості.

Правовий аспект поняття „якість продукції” полягає в тому, що ці показники повинні бути закріплені в правилах, які мають обов'язковий характер. Такими правилами, тобто правовими приписами є :

- нормативно-технічна документація і зразки (еталони);
- договори.

Продукція, яка відповідає всім встановленим для даного виду продукції вимогам, є продукцією належної якості. Якщо вона не відповідає за якістю якому-небудь показнику, вона вважається продукцією неналежної якості.

Поняття якості продукції в свій час розкривалось і в ГОСТі 15467 – 79 „Управління якістю продукції. Основні положення. Терміни і визначення”. В даному стандарті якість продукції визначалась як сукупність властивостей продукції, які обумовлюють її придатність для задоволення певних потреб у відповідності до її призначення. Не дивлячись на те, що даний державний стандарт був нормативним актом, в ньому при визначенні якості продукції враховано тільки економічний аспект. Ми поділяємо думку М.Б.Ємельянової про те, що „недооцінка якості продукції як правової категорії послужила однією із причин недосконалості її правової регламентації, невідповідності системи нормативно-технічної документації, яка визначає якість продукції, незнання і невикористання всіх деталей діючого правового механізму.” [М.Б.Ємельянова ...]

Таким чином, якість продукції – це сукупність її істотних властивостей, які закріплені у вигляді нормативно-технічної документації (стандартів і технічних умов), зразках (еталонах) чи встановлених у відповідних договорах і зумовлюючих здатність продукції при споживанні задовольняти певні потреби громадян. „В.Л.Наумов. – якість продукції – це ступінь відповідності властивостей продукції комплексу і рівню вимог, встановлених державними, галузевими, республіканськими стандартами, технічними умовами, зразками, а також підвищеними у порівнянні з ними вимогами договору. ” Таке саме визначення якості продукції дає і В.М.Огризков. На думку В.Ф.Опришка, аналіз наведених в економічній літературі визначень якості продукції дозволяє зробити висновок про те, що в їх основі лежать дві ознаки: сукупність корисних властивостей продукції і її здатність задовольняти особисті і виробничі потреби громадян.[В.Ф.Опришко. Качество продукции: управление и право. -] Правове забезпечення якості продукції включає в себе такі три види діяльності:

1. Правове регулювання – розробку та затвердження (прийняття) правових норм;

2. Правозастосування – забезпечення ефективного впровадження нових та реалізації діючих правових норм;
3. Правоохоронну діяльність – юридичну відповідальність за недотримання встановлених правових норм.

Держава використовує право як засіб регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням належної якості продукції. Право регулює ці відносини на всіх етапах управління сільським господарством і на всіх стадіях життєвого циклу продукції – при її виробництві, реалізації і використанні. Суспільні відносини у сфері управління якістю регулюються нормами різних галузей права: зокрема цивільним (забезпечення якості продукції шляхом укладення договорів та дотримання зобов'язань, ними закріплених. Таким чином опосередковуються суспільні відносини між учасниками господарського обороту на всіх етапах формування і існування продукції.), а також адміністративним правом, яке забезпечує якість продукції шляхом встановлення процедур стандартизації, випробувань продукції, сертифікації, метрологічного контролю та нагляду.

Хоча тема екологічної безпеки сільськогосподарської продукції практично не розглядалась науковцями в минулому, у В.Ф. Опришка знаходимо твердження про те, що показники якості узагальнюються у кілька груп: призначення (показники, які характеризують ефект від використання продукції за призначенням); надійність; довговічність і технологічність; естетичні показники; ергономічні показники; стандартизація та уніфікація; **екологічна безпека**. Показники екологічної безпеки відображають здатність продукції впливати на навколишнє середовище і процеси, які відбуваються в природі. [В.Ф.Опришко. Якість ..... с. 16-17]. Проте екологічна безпека це стан, який не тільки впливає на НПС, але й відчуває на собі зворотний вплив навколишнього середовища.

На нашу думку із цим не можна погодитись із огляду на сучасну концепцію екологічної безпеки. Екологічна безпека в сучасних умовах - поняття незрівнянно більш ширше та динамічніше, ніж якість продукції.

Згідно преамбули Закону України „Про захист прав споживачів” в ред. від 18.11.2003р. дається тільки загальне визначення безпеки товару. "Безпека товару (роботи, послуги) - відсутність будь-якого ризику для життя, здоров'я, майна споживача і навколишнього природного середовища при звичайних умовах використання, зберігання, транспортування, виконання і утилізації товару (роботи, послуги); Нам ближче визначення екологічної безпеки, яке дає професор В.І.Андрейцев .....

На думку вченого Луцько В.С., “екологічна безпека є складовою національної безпеки і визначається як стан навколишнього середовища, за якого гарантована захищеність життєво важливих інтересів держави(особи, суспільства) від реальних чи потенційних загроз, що створюються техногенним або природним впливом на довкілля. Складовими екологічної безпеки є техногенна та природна безпека” [Луцько В.С. **Проблеми екологічної безпеки в Україні. – с.5**] Із цим визначенням повністю погодитись, на нашу думку, не можна, оскільки екологічна безпека повинна передбачати також і гарантії захищеності довкілля від антропогенного (в т.ч. і здійснюваного в процесі аграрного виробництва) впливу на нього людини та створення реально функціонуючого та з чітко визначеною компетенцією механізму держави, який би здійснював правове регулювання даної сфери. Крім того, екологічна безпека повинна бути таким станом навколишнього середовища, при якому максимально забезпечувалось би виконання вимог, які ставляться екологією людини. “Екологія людини – комплексна наука , яка вивчає взаємовідношення людини і навколишнього природного середовища. Її завданням є збереження навколишнього природного середовища, збереження і зміцнення здоров'я, розвиток фізичних та психічних можливостей людини.” [Микитюк О.М., Злотін О.З., Бровдій В.М.. – **Екологія людини. – с.17**]

В літературі даються також інші визначення екологічної безпеки. Наприклад, А.Б.Качинський дає таке визначення екологічної безпеки: „де забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та

держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками на навколишнє природне середовище”[Качинський А.Б. Сучасні проблеми екологічної безпеки України. –Доповіді Національного Інституту стратегічних досліджень. - вип.33, 1994р.- с. 8] Чинне законодавство, зокрема Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища”, закріплює таке визначення екологічної безпеки - „це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров’я людей” [Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 26.06.1991. – ст. 50, ч.1]

Продукти харчування, в тому числі і частина сільськогосподарської продукції, призначена для споживання, як відомо, є винятково важливими і незамінними у життєдіяльності людини. В умовах екологічної кризи вони повинні бути не тільки якісними, тобто мати сукупність властивостей для задоволення фізіологічних потреб людини в їжі, а й екологічно безпечними для життя і здоров’я.